

Dnr 22VN29
2022-11-11

Linda Löfvenius

Rapport: Genomförandet av val till riksdag, kommun- och regionfullmäktige 2022

Den 11 september 2022 genomfördes val till riksdag, kommun- och regionfullmäktige. Då Valnämnden inte har någon egen personal, nyttjas personal från sektor Styrning och stöd inför och under valår. Dessa personer bildar valkansliet och får olika funktioner kopplade till valets genomförande: Valledaren som har det övergripande ansvaret för valets genomförande, valsamordnaren som har det operativa ansvaret, valhandläggare som bland annat sköter allmän valadministration, registrering av förtidsröster samt materialförvaltare som hanterar valmaterial, logistik och vallokaler. Materialförvaltarna har varit två personer. Deras uppgift har bland annat varit att leverera valmaterial till samtliga val- och röstningslokaler och agera som ambulerande röstmottagare.

Inför valet 2022 startade planeringen med gruppen under senhösten 2021. Det operativa arbetet med bland annat översyn av vallokaler, planering inför rekrytering av röstmottagare, framtagande av rutiner och riktlinjer, samt kommunikation internt och externt startade januari/februari 2022.

Nya förutsättningar inför allmänna valen 2022

2018 tog riksdagen beslut om förändringar av Vallagen, vilka trädde i kraft januari 2019 och tillämpades vid Europaparlamentsvalet 2019. En viktig förändring var ett krav på att platsen där valsedlarna läggs ut ska vara avskärmad. Förändringen stärker skyddet för valhemligheten och minskar risken för att väljare utsätts för otillåten påverkan i samband med röstningen. Den nya lagstiftningen för ökat skydd av valhemligheten ställer höga krav på valnämnden att säkerställa ändamålsenliga och tillgänglighetsanpassade vallokaler och lokaler för förtidsröstning.

Tillsammans med lagändringarna som trädde i kraft januari 2019 så har riksdagen beslutat att anta ytterligare lagändringar inför valen 2022. Förslagen lämnades av regeringen i propositionen Förstärkt skydd för väljare vid röstmottagningen, Prop 2021/22:52. Dessa lagändringar trädde i kraft den 1 februari 2022 och innebar bland annat:

- Valnämnderna och utlandsmyndigheterna tar över ansvaret för att lägga ut samtliga valsedlar i val- och röstningslokalerna.
- Valmyndigheten ges ett uttryckligt ansvar för att inför varje val ta fram utbildningsmaterial avseende valet. Materialet ska tillhandahållas länsstyrelserna och valnämnderna.
- Det klargörs att den som inte följer röstmottagarnas anvisningar får uppmanas att tillfälligt lämna val- eller röstningslokalen, om det är av väsentlig betydelse för genomförandet av röstmottagningen.
- Det förtydligas att väljaren ska välja sina valsedlar och göra i ordning sina röster i enskildhet.
- Väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själva kan ta sina valsedlar på den avskärmade plats där valsedlarna finns utlagda ska på begäran få hjälp med detta av röstmottagarna. En sådan väljare får också anlita någon annan person som hjälper honom eller henne med detta.

Förberedelser och planering

Inför valet 2022 genomfördes flera säkerhetsåtgärder för att säkerställa valets genomförande. En risk- och sårbarhetsanalys togs fram i samarbete mellan valkansliet och säkerhetsenheten på Gävle kommun. Den innehåller en beskrivning av en mängd risker kopplat till bland annat hantering av röster till och från val- och röstningslokaler. Denna kan återanvändas och uppdateras inför valet 2026.

Strax innan valdagen genomfördes även en diskussionsövning, framtagen av säkerhetsenheten, med valkansliet och valnämndens presidium där de fick diskutera sig igenom ett antal potentiella scenarier. Scenarierna var tagna från riskanalysen.

Säkerhetsenheten arbetade också fram en plan för väktarbemanning under valrörelsen och valdagen. Även detta gjordes i samarbete med valkansliet. Ett säkerhetsmöte hölls också med alla partier i kommunfullmäktige där hotbild presenterades. Föredragande var Säkerhetsenheten samt Polismyndigheten.

Valkansliet samarbetade med flera avdelningar på styrning och stöd inför det förberedande arbetet av genomförandet av valet 2022, bland annat HR-avdelningen, kommunikationsavdelningen och kundtjänst. Tillsammans med kommunikationsavdelningen har en kommunikationsplan arbetats fram och genomförts. I kommunikationsplanen anges valambassadörerna som en av aktiviteterna valnämnden använder sig av för att aktivt arbeta med att stärka ett ökat valdeltagande i kommunen. Uppföljning av arbetet med valambassadörerna sker separat.

Val- och röstningslokaler

Den nya lagstiftningen från 2018 för ökat skydd av valhemligheten ställer höga krav på ändamålsenliga och tillgänglighetsanpassade val- och röstningslokaler. För val- och röstningslokaler användes i stort sett samma struktur som vid de allmänna valen 2018 och Europaparlamentsvalet 2019. De förändringar som gjordes av lokaler var på grund av byggnationer och andra anpassningar utifrån tillgänglighetsanpassningar.

Totalt användes 12 röstningslokaler under perioden för förtidsröstningen och 52 vallokaler kopplade till de 52 valdistrikt i kommunen. Några av dessa vallokaler har placering i samma byggnad, exempelvis Hedesunda N och S. På valdagen hade tre röstningslokaler öppet, varav röstningslokalen i Stadshuset hade öppet under hela tiden som röstningen pågick under valdagen, 08.00-20.00.

Nya avskärmningar beställdes för valsedelställen, avskärmningarna hade utrymme för tre valsedelställen i rad. Dessa avskärmningar tog upp stor plats i lokalerna. I en del lokaler var det tydligt att det endast fanns utrymme för en avskärmning med valsedelställe medan en del lokaler hade större utrymme och förutsättningar fanns för fler avskärmningar med valsedelställen.

Vid samtliga val- och röstningslokaler uppstod långa köer, vissa val- och röstningslokaler uppger att köerna pågick under större delen av tiden då lokalerna var öppna. Inför årets val ha det förtydligats i vallagen att väljaren ska välja sina valsedlar och göra i ordning sina röster i enskildhet. Endast en väljare åt gången vid avskärmningarna av valsedlarna tycks ha bidragit till köbildning och ökat tryck på val- och röstningslokaler.

Rekrytering och utbildning av röstmottagare

För genomförandet av valen 2022 arbetade ungefär 430 röstmottagare under valdagen och cirka 60 röstmottagare arbetade under förtidsröstningsperioden. Röstmottagarna är valnämndens viktigaste arbetare då det är dem som möter väljarna ute i val- och röstningslokalerna.

Röstmottagare som varit med och arbetat vid tidigare val gavs möjligheten att arbeta igen vid årets val. Därefter startade rekryteringen av nya röstmottagare. Rekryteringen och bemanningen pågick från våren 2022 och fram till och med valdagen. Många avhopp skedde under sommaren och sent nära inpå valdagen, detta medförde att rekryteringen ständigt var pågående.

Något som var nytt inför valen 2022 var att ett stort utbildningsmaterial tillhandahölls från Valmyndigheten och var

obligatorisk för valkansliet att använda sig av. Materialet kunde kompletteras med lokala förutsättningar. Det hölls ca 15 utbildningstillfällen som genomfördes av valledare och valsamordnare. Inledningsvis bokades samtliga röstmottagare som skulle arbeta i samma vallokal in till samma utbildningstillfälle, men då möjligheten för röstmottagare att byta utbildningstillfälle så tappades fördelen med detta.

Då stort fokus har riktats på valsäkerheten inför valen 2022 deltog representant från kommunens säkerhetsenhet på alla utbildningar för röstmottagare. Det informerades bland annat om bemötande av personer som ville rösta, samt kontaktvägar vid inträffad incident. Ett informationsblad om hantering av incidenter skapades också och delades ut till förtroendevalda (inför valrörelsen) och till de anställda som skulle jobba med valet.

Förtidsröstningen

Förtidsröstningen startade onsdag den 24 augusti och pågick till och med valdagen den 11 september. I Gävle kommun tillhandahölls 12 röstningslokaler runt om i kommunen.

Under förtidsröstningsperioden tog röstningslokalerna emot xx förtidsröster till den egna kommunen. xx röster som mottogs skickades till annan kommun. På valdagen hade tre röstningslokaler öppet, varav röstningslokalen i Stadshuset hade öppet under hela tiden som röstningen pågick under valdagen, 08.00-20.00.

Utmärkande för årets val var att många röstningslokaler hade långa köer under stora delar av dagarna. Nedan följer en tabell för mottagna förtidsröster per röstningslokal under perioden.

	2022	2018	Diff
Andersbergs bibliotek	1661	1486	+175
Bomhus bibliotek	2780	2789	-9
Bergby bibliotek/ Knutpunkten Bergby	948	792	+156
Forsbacka bibliotek	703	491	+212
Hedesunda bibliotek	714	440	+274
Hille bibliotek	1150	877	+273
Konstcentrum/Silvanum	4264	1667	+2597
Gävle sjukhus	2634	2334	+300
Stadsbiblioteket	5697	10 721	-5024
Stadshuset	7005	5131	+1874
Sätra bibliotek	2250	1962	+288
Valbo bibliotek	2532	2129	+403
Totalt	32 338	30 819	+1519

Valdeltagande vid valen 2022 jämfört med valen 2018

Val	2022	2018	Diff
Riksdag	84,0 % (66 236 av 78 868 röstberättigade)	87,5% (66 903 av 76 433 röstberättigade)	-3,5
Regionfullmäktige	80,9% (66 031 av 81 614 röstberättigade)	85,4% (67 444 av 78 942 röstberättigade)	-4,5
Kommunfullmäktige	81,2% (66 251 av 81 614 röstberättigade)	85,6% (67 558 av 78 942 röstberättigade)	-4,4

Valnämndens preliminära rösträkning - onsdagsräkningen

Onsdagen den 14 september höll Valnämnden sin preliminära rösträkning. Tillfället är ett formellt sammanträde för nämnden och där deltog nämndens ledamöter och ersättare, samt inkallade tjänstemän för att vara med att räkna röster. Tillfället var öppet för allmänheten att närvara.

Fyra stationen med 4-5 personer från både nämnden och tjänstemän var uppsatta inför rösträkningen. De röster som räknades var innehållet i de röda kassarna från valdagen samt inkomna förtidsröster efter valdagen och brevröster från utlandet.

Den preliminära rösträkningen för riksdagensvalet genomfördes under onsdagen den 14 september och rösträkningen för kommun- och regionfullmäktige genomfördes under torsdagen den 15 september.

Synpunkter från röstmottagarna

Röstmottagarna som arbetat i val- och röstningslokalerna har fått möjlighet att både skriftligen och via mejl lämna in synpunkter till valnämnden. När det gäller vallokalerna framkommer varierande synpunkter. Vissa vallokaler har framfört klagomål på exempelvis ventilationen och belysningen i lokalen. Andra lokaler uppges vara trånga utifrån de köer som bildats under dagen.

När det gäller valmaterialet har flera framfört klagomål mot valkuverten. De uppges ha varit svåra att få ner valsedlarna i. Valmyndigheten som tillhandahåller valkuverten känner till synpunkterna.

Röstmottagare har också inkommit med synpunkter på utbildningstillfällena och det material som tillhandahölls vid

utbildningen. Man efterfrågar mer praktiska moment och tydligare instruktioner för ordförande och vice ordförande i lokalerna.

Röstmottagare och ordförande i vallokaler har inkommit med synpunkter på hanteringen och tidsåtgången vid mottagningen av röster på valnatten i Stadshuset. Det uppstod långa köer och lång väntetid för många valdistrikt i samband med att de skulle lämna in och rapportera av rösterna.

Valkansliet har sammanställt samtliga synpunkter och kommer ta med dessa inför planeringen av kommande val. En sammanställning av röstmottagarnas synpunkter finns i bilaga ”*Sammanställning av synpunkter från röstmottagare efter valet 2022*”.

Förbättringsåtgärder

Nedan listas en del punkter som identifierats som kan fungera som förbättringsåtgärder inför kommande planering av genomförande av allmänna val i kommunen.

- Uppstart av valkansliet och planeringsarbetet bör ske i ett tidigare skede än vad som gjordes inför valen 2022.
- Kommunikationsplanen kan arbetas fram i ett tidigare skede och då tydligare identifiera de målgrupper som finns samt vilken form av kommunikation som ska ske till vilka målgrupper.
- Kundtjänsten – tydliggöra deras roll i kommunikationsinsatserna kopplade till allmänna val.
- Genomgång av samtliga vallokaler bör göras under innevarande mandatperiod för att säkerställa god tillgänglighet i lokalerna. Det behöver göras utifrån givna förutsättningar med det material som behövs i lokalen för att genomföra valet på ett rättssäkert och effektivt vis. Det gäller både vallokalerna och röstningslokalerna vid förtidsröstningen.
- Kommunikation och samarbetet med Utbildning Gävle och övriga aktörer som tillhandahåller lokaler vid val kan stärkas.
- Översyn av material i form av bland annat skyltar, framförallt vid de lokaler där två valdistrikt har vallokaler i samma byggnad. Bra skyltar bör tas fram för att underlätta för väljaren att med enkelhet hitta till rätt vallokal.
- För att underlätta valadministrationen inför kommande val bör det upprättas tydliga processer för hela arbetsförfarandet med samtliga delaktiga avdelningar och externa aktörer. En aktivitetsplan som noggrant beskriver de åtgärder som behöver vidtas och när i tidpunkt dessa ska göras kan med fördel tas fram.